.. ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭଗବଦ୍‌ଗୀତା ତ୍ରୟୋଦଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ (କ୍ଷେତ୍ରକ୍ଷେତ୍ରଜ୍ଞବିଭାଗଯୋଗଃ) ..

CHAPTER 13

CREATION AND THE CREATOR

ଅଥ ତ୍ରୟୋଦଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ . କ୍ଷେତ୍ରକ୍ଷେତ୍ରଜ୍ଞବିଭାଗଯୋଗଃ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ .

ପ୍ରକୃତିଂ ପୁରୁଷଂ ଚୈବ କ୍ଷେତ୍ରଂ କ୍ଷେତ୍ରଜ୍ଞମେବ ଚ .

ଏତଦ୍ୱେଦିତୁମିଚ୍ଛାମି ଜ୍ଞାନଂ ଜ୍ଞେୟଂ ଚ କେଶବ .. ୧୩-୦..

ଅର୍ଜୁନ କେଶବଙ୍କୁ ପଚାରିଲେ-- ମୋର ପୁରୁଷ ଓ ପ୍ରକୃତି, କ୍ଷେତ୍ର ଓ କ୍ଷେତ୍ରଜ୍ଞ ତଥା ଜ୍ଞାନ ଓ ଯାହା ଜାଣିବା ଯୋଗ୍ୟ, ସେ ବିଷୟରେ ଜାଣିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହେଉଛି | ||୧୩-୦||

Arjuna asked: I wish to know about the prakrti (nature) and purusha (the supreme self), the field (body) and the knower of this field (the self) and also about knowledge and the object of this knowledge. (13.0)

(**The English and Odia translation of this specific *shloka* , 13.0, was done at www. odia.org).

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ .

ଇଦଂ ଶରୀରଂ କୌଂତେୟ କ୍ଷେତ୍ରମିତ୍ୟଭିଧୀୟତେ .

ଏତଦ୍ୟୋ ବେତ୍ତି ତଂ ପ୍ରାହୁଃ କ୍ଷେତ୍ରଜ୍ଞ ଇତି ତଦ୍ୱିଦଃ .. ୧୩-୧..

ଶ୍ରୀଭଗବାନ୍ କହିଲେ-- ହେ ଅର୍ଜୁନ! ଏହି ଶରୀର 'କ୍ଷେତ୍ର' ନାମରେ କଥିତ ହୁଏ ଏବଂ ଏହାକୁ ଯେ ଜାଣନ୍ତି, ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞ ଜ୍ଞାନୀଜନମାନେ ତାଙ୍କୁ କ୍ଷେତ୍ରଜ୍ଞ ବୋଲି କହନ୍ତି ||୧୩-୦୧ ||

The Supreme Lord said: O Arjuna, this body (the miniature universe) may be called the field or creation. One who knows the creation is called the creator by the seers of truth. (13.01)

କ୍ଷେତ୍ରଜ୍ଞଂ ଚାପି ମାଂ ବିଦ୍ଧି ସର୍ବକ୍ଷେତ୍ରେଷୁ ଭାରତ .

କ୍ଷେତ୍ରକ୍ଷେତ୍ରଜ୍ଞୟୋର୍ଜ୍ଞାନଂ ୟତ୍ତଜ୍ଜ୍ଞାନଂ ମତଂ ମମ .. ୧୩-୨..

ହେ ଅର୍ଜୁନ! ତୁମେ ମୋତେ ସବୁ କ୍ଷେତ୍ର(ଶରୀର)ରେ କ୍ଷେତ୍ରଜ୍ଞ ଅର୍ଥାତ୍ ଜୀବାତ୍ମା ବୋଲି ଜାଣ ଏବଂ କ୍ଷେତ୍ର ଓ କ୍ଷେତ୍ରଜ୍ଞ ଅର୍ଥାତ୍ ବିକାରସହିତ ପ୍ରକୃତି ଓ ପୁରୁଷ ଉଭୟଙ୍କୁ ତତ୍ତ୍ୱତଃ ଜାଣିବା ହିଁ ମୋ ମତରେ ଜ୍ଞାନ ||୧୩-୦୨ ||

Know Me to be the creator of all creation, O Arjuna. The true understanding of both the creator and the creation is considered by Me to be the transcendental or metaphysical knowledge. (13.02)

ତତ୍କ୍ଷେତ୍ରଂ ଯଚ୍ଚ ଯାଦୃକ୍ଚ ଯଦ୍ବିକାରି ଯତଶ୍ଚ ଯତ୍ .
ସ ଚ ଯୋ ଯତ୍ପ୍ରଭାବଶ୍ଚ ତତ୍ସମାସେନ ମେ ଶୃଣୁ .. ୧୩-୩..

ସେହି କ୍ଷେତ୍ର କଣ, ତାହା କିପରି ଏବଂ କେଉଁ କେଉଁ ବିକାରଯୁକ୍ତ, କେଉଁଥିରୁ କଣ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇଛି ତଥା ସେହି କ୍ଷେତ୍ରଜ୍ଞ ମଧ୍ୟ କିଏ ଓ ତାହା କେଉଁ ପ୍ରଭାବଯୁକ୍ତ, ତାହା ସଂକ୍ଷେପରେ ମୋଠାରୁ ଶୁଣ ||୧୩-୦୩ ||

What the creation is, what it is like, what its transformations are, where the source is, who that creator is, and what His powers are, hear all these from Me in brief. (13.03)

ଋଷିଭିର୍ବହୁଧା ଗୀତଂ ଛଂଦୋଭିର୍ବିବିଧୈଃ ପୃଥକ୍ .
ବ୍ରହ୍ମସୂତ୍ରପଦୈଶ୍ଚୈବ ହେତୁମଦ୍ଭିର୍ବିନିଶ୍ଚିତୈଃ .. ୧୩-୪..

ଏହି କ୍ଷେତ୍ର ଓ କ୍ଷେତ୍ରଜ୍ଞଙ୍କର ତତ୍ତ୍ୱ ଋଷିମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବହୁପ୍ରକାରେ କୁହାଯାଇଛି ଏବଂ ବିବିଧ ବେଦମନ୍ତ୍ରମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ମଧ୍ୟ ବିଭାଗପୂର୍ବକ କୁହାଯାଇଛି ତଥା ଭଲଭାବରେ ନିଶ୍ଚୟ କରାଯାଇଥିବା ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ବ୍ରହ୍ମସୂତ୍ରର ପଦମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଇଛି ||୧୩-୦୪ ||

The sages have described Him in many ways, in various Vedic hymns, and also in the conclusive and convincing verses of the Brahmasutra. (13.04)

ମହାଭୂତାନ୍ୟହଂକାରୋ ବୁଦ୍ଧିରବ୍ୟକ୍ତମେବ ଚ .
ଇଂଦ୍ରିୟାଣି ଦଶୈକଂ ଚ ପଂଚ ଚେଂଦ୍ରିୟଗୋଚରାଃ .. ୧୩-୫..

ପଞ୍ଚ ମହାଭୂତ, ଅହଂକାର, ବୁଦ୍ଧି ଓ ମୂଳ ପ୍ରକୃତି ତଥା ଦଶ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ, ଏକ ମନ ଓ ଇନ୍ଦ୍ରିୟମାନଙ୍କର ବିଷୟ ଅର୍ଥାତ୍ ଶବ୍ଦ, ସ୍ପର୍ଶ, ରୂପ,ରସ ଓ ଗନ୍ଧ ----- ||୧୩-୦୫ ||

The five basic elements, the ``I'' consciousness or ego, the intellect, the unmanifest Prakriti, the ten senses, the mind, and the five sense objects; (See also 7.04) (13.05)

ଇଚ୍ଛା ଦ୍ୱେଷଃ ସୁଖଂ ଦୁଃଖଂ ସଂଘାତଶ୍ଚେତନା ଧୃତିଃ .
ଏତତ୍କ୍ଷେତ୍ରଂ ସମାସେନ ସବିକାରମୁଦାହୃତମ୍ .. ୧୩-୬..

ତଥା ଇଚ୍ଛା, ଦ୍ୱେଷ, ସୁଖ, ଦୁଃଖ, ସ୍ଥୂଳ ଦେହର ପିଣ୍ଡ, ଚେତନା ଓ ଧୃତି -- ଏପରି ବିକାରମାନଙ୍କ ସହିତ ଏହି କ୍ଷେତ୍ରର ସ୍ୱରୂପ ସଂକ୍ଷେପରେ କୁହାଗଲା ||୧୩-୦୬||

Desire, hatred, pleasure, pain, the physical body, consciousness, and resolve. Thus the field (the creation or body) has been briefly described with its transformations. (13.06)

ଅମାନିତ୍ୱମଦଂଭିତ୍ୱମହିଂସା କ୍ଷାଂତିରାର୍ଜବମ୍ .

ଆଚାର୍ୟୋପାସନଂ ଶୌଚଂ ସ୍ଥୈର୍ୟମାତ୍ମବିନିଗ୍ରହଃ .. ୧୩-୭..

ନିଜଠାରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠତା-ଅଭିମାନର ଅଭାବ, ଅଦାମ୍ଭିକତା, ପ୍ରାଣୀମାତ୍ରକେ କାହାରିକୁ କୌଣସିପ୍ରକାର ଦୁଃଖ ନ ଦେବା, କ୍ଷମାଶୀଳତା, ମନ-ବଚନ ଆଦିରେ ସରଳତା, ଶ୍ରଦ୍ଧା-ଭକ୍ତିର ସହିତ ଗୁରୁଙ୍କର ସେବା, ଅନ୍ତଃ-ବାହ୍ୟ ଶୁଦ୍ଧି, ଅନ୍ତଃକରଣର ସ୍ଥିରତା ଏବଂ ମନ-ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସହିତ ଶରୀରର ନିଗ୍ରହ, ---- ||୧୩-୦୭||

Humility, modesty, nonviolence, forbearance, honesty, service to guru, purity (of thought, word, and deed), steadfastness, self-control; and (13.07)

ଇଂଦ୍ରିୟାର୍ଥେଷୁ ବୈରାଗ୍ୟମନହଂକାର ଏବ ଚ .

ଜନ୍ମମୃତ୍ୟୁଜରାବ୍ୟାଧିଦୁଃଖଦୋଷାନୁଦର୍ଶନମ୍ .. ୧୩-୮..

ଇହଲୋକ ତଥା ପରଲୋକର ସକଳପ୍ରକାର ଭୋଗରେ ଆସକ୍ତିର ଅଭାବ, ଅହଙ୍କାରଶୂନ୍ୟତା, ଜନ୍ମ, ମୃତ୍ୟୁ, ଜରା ଓ ବ୍ୟାଧି ଆଦିରେ ଦୁଃଖ ଓ ଦୋଷ ଦର୍ଶନ କରି ବାରମ୍ବାର ବିବେଚନା କରିବା, ---- ||୧୩-୦୮||

Aversion towards sense objects, absence of ego, constant reflection on the agony and suffering inherent in birth, old age, disease, and death. (13.08)

ଅସକ୍ତିରନଭିଷ୍ୱଂଗଃ ପୁତ୍ରଦାରଗୃହାଦିଷୁ .

ନିତ୍ୟଂ ଚ ସମଚିତ୍ତତ୍ୱମିଷ୍ଟାନିଷ୍ଟୋପପତ୍ତିଷୁ .. ୧୩-୯..

ପୁତ୍ର, ସ୍ତ୍ରୀ, ଗୃହ ଏବଂ ଧନ ଆଦିରେ ଆସକ୍ତିର ଅଭାବ, ମମତ୍ୱର ଅଭାବ ତଥା ପ୍ରିୟ ପ୍ରାପ୍ତି ହେଉ କିମ୍ବା ଅପ୍ରିୟ ପ୍ରାପ୍ତି ହେଉ, ସର୍ବଦା ସମଚିତ୍ତ ହୋଇ ରହିବା, - - - - ||୧୩-୦୯||

Detachment, non-fondness with son, wife, and home; unfailing equanimity upon attainment of the desirable and the undesirable; and (13.09)

ମୟି ଚାନନ୍ୟୟୋଗେନ ଭକ୍ତିରବ୍ୟଭିଚାରିଣୀ .

ବିବିକ୍ତଦେଶସେବିତ୍ୱମରତିର୍ଜନସଂସଦି .. ୧୩-୧୦..

ମୋ ଠାରେ ଅର୍ଥାତ୍ ପରମେଶ୍ୱରଙ୍କ ଠାରେ ଅନନ୍ୟ ଯୋଗଦ୍ୱାରା ଅବ୍ୟଭିଚାରିଣୀ ଭକ୍ତି, ତଥା ଏକାନ୍ତ ଓ ଶୁଦ୍ଧ ସ୍ଥାନରେ ରହିବାର ସ୍ୱଭାବ, ବିଷୟାସକ୍ତ ଲୋକମାନଙ୍କ ସମୁଦାୟ ପ୍ରତି ବିରାଗ, ---- ||୧୩-୧୦||

Unswerving devotion to Me by the yoga of exclusivity, love for solitude, distaste for social gossips; and (13.10)

ଅଧ୍ୟାତ୍ମଜ୍ଞାନନିତ୍ୟତ୍ୱଂ ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନାର୍ଥଦର୍ଶନମ୍ .

ଏତଜ୍ଜ୍ଞାନମିତି ପ୍ରୋକ୍ତମଜ୍ଞାନଂ ୟଦତୋଽନ୍ୟଥା .. ୧୩-୧୧..

ଆଧ୍ୟାତ୍ମଜ୍ଞାନରେ ନିତ୍ୟସ୍ଥିତ ଏବଂ ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନର ଅର୍ଥରୂପ ପରମାତ୍ମାଙ୍କୁ ହିଁ ସର୍ବତ୍ର ଦର୍ଶନ -- ଏସବୁ ଜ୍ଞାନ ବୋଲି ଏବଂ ଯାହା ଏହାର ବିପରୀତ, ତାହା ଅଜ୍ଞାନ ବୋଲି କୁହାଯାଇଛି ||୧୩-୧୧||

Steadfastness in knowledge of the Supreme Spirit, and the perception of (the omnipresent God as) the object of true knowledge is called knowledge; what is contrary to this is ignorance. (13.11)

ଜ୍ଞେୟଂ ଯତ୍ତତ୍ପ୍ରବକ୍ଷ୍ୟାମି ଯଜ୍ଜ୍ଞାତ୍ୱାମୃତମଶ୍ନୁତେ .

ଅନାଦିମତ୍ପରଂ ବ୍ରହ୍ମ ନ ସତ୍ତନ୍ନାସଦୁଚ୍ୟତେ .. ୧୩-୧୨..

ଯାହା ଜାଣିବାର ଯୋଗ୍ୟ ତଥା ଯାହା ଜାଣି ମନୁଷ୍ୟ ପରମାନନ୍ଦକୁ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ, ତାହା ମୁଁ ଭଲରୂପେ ବୁଝାଇଦେବି | ସେହି ଅନାଦି ପରମବ୍ରହ୍ମକୁ ସତ୍ ବୋଲି କୁହାଯାଇପାରିବ ନାହିଁ, କି ଅସତ୍ ବୋଲି କୁହାଯାଏ ନାହିଁ ||୧୩--୧୨ ||

I shall fully describe the object of knowledge, knowing which one attains immortality. The beginningless Supreme Brahman is said to be neither Sat nor Asat. (See also 9.19) (13.12)

ସର୍ବତଃ ପାଣିପାଦଂ ତତ୍ସର୍ବତୋଽକ୍ଷିଶିରୋମୁଖମ୍ .

ସର୍ବତଃ ଶ୍ରୁତିମଲ୍ଲୋକେ ସର୍ବମାବୃତ୍ୟ ତିଷ୍ଠତି .. ୧୩-୧୩..

ତାଙ୍କର ସକଳଦିଗରେ ହସ୍ତ ଓ ପାଦ ରହିଛି; ସକଳଦିଗରେ ନେତ୍ର, ଶିର ଓ ମୁଖ ରହିଛି; ସକଳଦିଗରେ କର୍ଣ୍ଣ ରହିଛି; କାରଣ ସେ ସଂସାରରେ ସବୁଜ ବ୍ୟାପି ରହିଛନ୍ତି ||୧୩--୧୩ ||

Having hands and feet everywhere; having eyes, head, and face everywhere; having ears everywhere; the creator exists in the creation by pervading everything. (13.13)

ସର୍ବେଂଦ୍ରିୟଗୁଣାଭାସଂ ସର୍ବେଂଦ୍ରିୟବିବର୍ଜିତମ୍ .

ଅସକ୍ତଂ ସର୍ବଭୃଚ୍ଚୈବ ନିର୍ଗୁଣଂ ଗୁଣଭୋକ୍ତୃ ଚ .. ୧୩-୧୪..

ସେ ସକଳ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଗ୍ରାହ୍ୟ ବିଷୟର ଜ୍ଞାତା, ଅଥଚ ବାସ୍ତବରେ ସେ ସକଳ ଇନ୍ଦ୍ରିୟରୁ ରହିତ ଅଟନ୍ତି | ସେ ଆସକ୍ତିରହିତ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କର ଧାରଣ-ପୋଷଣକାରୀ ଏବଂ ନିର୍ଗୁଣ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ଗୁଣମାନଙ୍କର ଭୋକ୍ତା ଅଟନ୍ତି ||୧୩-୧୪ ||

He is the perceiver of all sense objects without the senses; unattached, yet the sustainer of all; devoid of the Gunas, yet the enjoyer of the Gunas. (13.14)

ବହିରଂତଶ୍ଚ ଭୂତାନାମଚରଂ ଚରମେବ ଚ .

ସୂକ୍ଷ୍ମତ୍ୱାତ୍ତଦବିଜ୍ଞେୟଂ ଦୂରସ୍ଥଂ ଚାଂତିକେ ଚ ତତ୍ .. ୧୩-୧୫..

ସେହି ପରମାତ୍ମା ଚରାଚର ସକଳ ଭୂତଙ୍କର ବାହାରେ ଓ ଭିତରେ ସର୍ବତ୍ର ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି ଏବଂ ଚର-ଅଚର ରୂପ ମଧ୍ୟ ସେ ହିଁ ଅଟନ୍ତି | ପୁଣି ସେ ସୂକ୍ଷ୍ମ ହୋଇଥିବାରୁ ଅବିଜ୍ଞେୟ ଅଟନ୍ତି ତଥା ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ନିକଟରେ ଅଛନ୍ତି ଓ ଅତି ଦୂରରେ ମଧ୍ୟ ଅଛନ୍ତି |* ||୧୩-୧୫ ||

He is inside as well as outside all beings, animate and inanimate. He is incomprehensible because of His subtlety. He is very near as well as far away. (13.15)

ଅବିଭକ୍ତଂ ଚ ଭୂତେଷୁ ବିଭକ୍ତମିବ ଚ ସ୍ଥିତମ୍ .

ଭୂତଭର୍ତୃ ଚ ତଜ୍ଜ୍ଞେୟଂ ଗ୍ରସିଷ୍ଣୁ ପ୍ରଭବିଷ୍ଣୁ ଚ .. ୧୩-୧୬..

ସେହି ପରମାତ୍ମା ଅବିଭକ୍ତରୂପରେ ଆକାଶସଦୃଶ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିଲେ ବି ଚରାଚର ସମସ୍ତ ଭୂତମାନଙ୍କ ଭିତରେ ବିଭକ୍ତପରି ହୋଇ ରହିଥିବା ପ୍ରତୀତ ହୁଅନ୍ତି | ପୁଣି ସେହି ଜ୍ଞେୟ ପରମାତ୍ମା ବିଷ୍ଣୁରୂପରେ ଭୂତମାନଙ୍କର ଧାରଣ-ପୋଷଣକର୍ତ୍ତା, ରୁଦ୍ରରୂପରେ ସଂହାରକର୍ତ୍ତା ତଥା ବ୍ରହ୍ମାରୂପରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ସୃଷ୍ଟିକର୍ତ୍ତା ଅଟନ୍ତି ||୧୩-୧୬ ||

Undivided, yet appears as if divided in beings; He, the object of knowledge, is the creator, sustainer, and destroyer of (all) beings. (13.16)

ଜ୍ୟୋତିଷାମପି ତଜ୍ଜ୍ୟୋତିସ୍ତମସଃ ପରମୁଚ୍ୟତେ .

ଜ୍ଞାନଂ ଜ୍ଞେୟଂ ଜ୍ଞାନଗମ୍ୟଂ ହୃଦି ସର୍ବସ୍ୟ ବିଷ୍ଠିତମ୍ .. ୧୩-୧୭..

ସେହି ପରବ୍ରହ୍ମ ଜ୍ୟୋତିମାନଙ୍କର ବି ଜ୍ୟୋତି ଏବଂ ମାୟାରୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅତୀତ ବୋଲି କୁହାଯାଏ | ସେହି ପରମାତ୍ମା ବୋଧସ୍ୱରୂପ, ଜାଣିବାର ଯୋଗ୍ୟ ଏବଂ ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନଦ୍ୱାରା ପ୍ରାପ୍ୟ ତଥା ସେ ସମସ୍ତଙ୍କର ହୃଦୟରେ ବିଶେଷରୂପେ ଅବସ୍ଥିତ ||୧୩- ୧୭|| The light of all lights, He is said to be beyond darkness. He is the knowledge, the object of knowledge, and seated in the hearts of all beings, He is to be realized by the knowledge. (13.17)

ଇତି କ୍ଷେତ୍ରଂ ତଥା ଜ୍ଞାନଂ ଜ୍ଞେୟଂ ଚୋକ୍ତଂ ସମାସତଃ .

ମଦ୍ଭକ୍ତ ଏତଦ୍ବିଜ୍ଞାୟ ମଦ୍ଭାବାୟୋପପଦ୍ୟତେ .. ୧୩-୧୮..

ଏପରିଭାବରେ କ୍ଷେତ୍ର ତଥା ଜ୍ଞାନ ଜ୍ଞେୟ ପରମାତ୍ମାଙ୍କର ସ୍ୱରୂପ ସଂକ୍ଷେପରେ କୁହାଗଲା | ମୋର ଭକ୍ତ ଏହା ତତ୍ତ୍ୱତଃ ଜାଣି ମୋର ସ୍ୱରୂପ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ||୧୩-୧୮||

Thus the creation as well as the knowledge and the object of knowledge have been briefly described. Understanding this, My devotee attains Me. (13.18)

ପ୍ରକୃତିଂ ପୁରୁଷଂ ଚୈବ ବିଦ୍ଧ୍ୟନାଦୀ ଉଭାବପି .

ବିକାରାଂଶ୍ଚ ଗୁଣାଂଶ୍ଚୈବ ବିଦ୍ଧି ପ୍ରକୃତିସଂଭବାନ୍ .. ୧୩-୧୯..

ପ୍ରକୃତି (ମୂଳପ୍ରକୃତି) ଏବଂ ପୁରୁଷ (ଜୀବାତ୍ମା) -- ଏହି ଉଭୟଙ୍କୁ ଅନାଦି ବୋଲି ଜାଣ ଏବଂ ରାଗଦ୍ୱେଷାଦି ବିକାରଗୁଡିକୁ ତଥା ତ୍ରିଗୁଣାତ୍ମକ ସମସ୍ତ ପଦାର୍ଥକୁ ବି ପ୍ରକୃତିରୁ ହିଁ ଉତ୍ପନ୍ନ ବୋଲି ଜାଣ ||୧୩-୧୯||

Know that Prakriti and Purusha are both beginningless; and also know that all manifestations and Gunas arise from the Prakriti. (13.19)

କାର୍ୟକାରଣକର୍ତୃତ୍ୱେ ହେତୁଃ ପ୍ରକୃତିରୁଚ୍ୟତେ .

ପୁରୁଷଃ ସୁଖଦୁଃଖାନାଂ ଭୋକ୍ତୃତ୍ୱେ ହେତୁରୁଚ୍ୟତେ .. ୧୩-୨୦..

କାର୍ଯ୍ୟ ଓ କରଣ ଉତ୍ପନ୍ନ କରିବାରେ ପ୍ରକୃତିକୁ ହେତୁ ବୋଲି କୁହାଯାଏ ଏବଂ ସୁଖ-ଦୁଃଖର ଭୋକ୍ତାପଣରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଭୋଗିବାରେ ଜୀବାତ୍ମାକୁ ହେତୁ ବୋଲି କୁହାଯାଏ ||୧୩-୨୦||

The Prakriti is said to be the cause of production of physical body and organs (of perception and action). The Purusha (or the consciousness) is said to be the cause of experiencing pleasures and pains. (13.20)

ପୁରୁଷଃ ପ୍ରକୃତିସ୍ଥୋ ହି ଭୁଙ୍କ୍ତେ ପ୍ରକୃତିଜାନ୍ଗୁଣାନ୍ .

କାରଣଂ ଗୁଣସଂଗୋଽସ୍ୟ ସଦସଦ୍ୟୋନିଜନ୍ମସୁ .. ୧୩-୨୧..

ପ୍ରକୃତିରେ ସ୍ଥିତ ପୁରୁଷ ହିଁ ପ୍ରକୃତିରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ତ୍ରିଗୁଣାତ୍ମକ ପଦାର୍ଥଗୁଡିକୁ ଭୋଗ କରେ ଏବଂ ଏହିସବୁ ଗୁଣମାନଙ୍କର ସଙ୍ଗ ହିଁ ଏହି ଜୀବାତ୍ମାର ଭଲ-ମନ୍ଦ ଯୋନିମାନଙ୍କରେ ଜନ୍ମ ନେବାରେ କାରଣ ଅଟେ ||୧୩-୨୧||

The Purusha associating with Prakriti (or matter), enjoys the Gunas of Prakriti. Attachment to the Gunas (due to ignorance caused by previous Karma) is the cause of the birth of Jeevaatma in good and evil wombs. (13.21)

ଉପଦ୍ରଷ୍ଟାନୁମଂତା ଚ ଭର୍ତା ଭୋକ୍ତା ମହେଶ୍ୱରଃ .

ପରମାତ୍ମେତି ଚାପ୍ୟୁକ୍ତୋ ଦେହେଽସ୍ମିନ୍ପୁରୁଷଃ ପରଃ .. ୧୩-୨୨..

ଏହି ଦେହରେ ଅବସ୍ଥିତ ହୋଇ ମଧ ଏହି ଆତ୍ମା ପ୍ରକୃତରେ ପରମାତ୍ମା ହିଁ ଅଟେ | ସେ ହିଁ ସାକ୍ଷୀ ହୋଇଥିବାରୁ ଉପଦ୍ରଷ୍ଟା, ଯଥାର୍ଥ ସମ୍ମତିଦାତା ହୋଇଥିବାରୁ ଅନୁମନ୍ତା, ସମସ୍ତଙ୍କର ଧାରଣ-ପୋଷଣକାରୀ ହୋଇଥିବାରୁ ଭର୍ତ୍ତା, ଜୀବରୂପ ହୋଇଥିବାରୁ ଭୋକ୍ତା, ବ୍ରହ୍ମା ପ୍ରଭୃତିଙ୍କର ସ୍ୱାମୀ ହୋଇଥିବାରୁ ମହେଶ୍ୱର ଏବଂ ଶୁଦ୍ଧ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଘନ ହୋଇଥିବାରୁ ପରମାତ୍ମା ବୋଲି କଥିତ ହୁଏ ||୧୩-୨୨||

Jeevaatma or Jeeva is defined as Atma accompanied by the subtle (or astral) body consisting of the six sensory faculties and vital forces; the living entity; the individual soul enshrined in the physical body. The Supreme Spirit in the body is also called the witness, the guide, the supporter, the enjoyer, and the great Lord or Paramaatma. (13.22)

ୟ ଏବଂ ବେତ୍ତି ପୁରୁଷଂ ପ୍ରକୃତିଂ ଚ ଗୁଣୈଃ ସହ .

ସର୍ବଥା ବର୍ତମାନୋଽପି ନ ସ ଭୂୟୋଽଭିଜାୟତେ .. ୧୩-୨୩..

ଏପରିଭାବରେ ଯେଉଁ ମନୁଷ୍ୟ ପୁରୁଷକୁ (ସ୍ୱ-ସ୍ୱରୂପକୁ) ଓ ଗୁଣମାନଙ୍କ ସହିତ ପ୍ରକୃତିକୁ ତତ୍ତ୍ୱତଃ ଜାଣନ୍ତି, ସେ ସକଳପ୍ରକାରେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କର୍ମ କରୁଥିଲେ ବି ପୁନର୍ଜନ୍ମ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ ||୧୩-୨୩||

They who truly understand Purusha and Prakriti with its Gunas are not born again regardless of their mode of life. (13.23)

ଧ୍ୟାନେନାତ୍ମନି ପଶ୍ୟଂତି କେଚିଦାତ୍ମାନମାତ୍ମନା .

ଅନ୍ୟେ ସାଂଖ୍ୟେନ ୟୋଗେନ କର୍ମୟୋଗେନ ଚାପରେ .. ୧୩-୨୪..

କେତେକ ମନୁଷ୍ୟ ସେହି ପରମପୁରୁଷ ପରମାତ୍ମାଙ୍କୁ ଶୁଦ୍ଧ ହୋଇଥିବା ସୂକ୍ଷ୍ମବୁଦ୍ଧିବଳରେ ଧ୍ୟାନଦ୍ୱାରା ହୃଦୟରେ ଦର୍ଶନ କରନ୍ତି; ଅନ୍ୟ କେତେକ ଜ୍ଞାନଯୋଗ(ସାଂଖ୍ୟଯୋଗ)ଦ୍ୱାରା ଓ ଆହୁରି କେତେକ କର୍ମଯୋଗଦ୍ୱାରା ତାଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରନ୍ତି ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ||୧୩-୨୪||

Some perceive God in the heart by the intellect through meditation; others by the yoga of knowledge; and others by the yoga of work (or Karma-yoga). (13.24)

ଅନ୍ୟେ ତ୍ୱେବମଜାନଂତଃ ଶ୍ରୁତ୍ୱାନ୍ୟେଭ୍ୟ ଉପାସତେ .

ତେଽପି ଚାତିତରଂତ୍ୟେବ ମୃତ୍ୟୁଂ ଶ୍ରୁତିପରାୟଣାଃ .. ୧୩-୨୫..

ପରନ୍ତୁ ଅନ୍ୟ ଅଳ୍ପବୁଦ୍ଧି ପୁରୁଷମାନେ ଏପରି ତତ୍ତ୍ୱ ଜାଣୁ ନ ଥିବାରୁ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଠାରୁ ଅର୍ଥାତ୍ ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞ ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ଠାରୁ ଶୁଣି ହିଁ ତଦନୁସାରେ ଉପାସନା କରନ୍ତି ଏବଂ ସେହି ଶ୍ରବଣପରାୟଣ ପୁରୁଷମାନେ ବି ମୃତ୍ୟୁରୂପକ ସଂସାରସାଗରକୁ ନିଃସନ୍ଦେହ ତରିଯାଆନ୍ତି ||୧୩-୨୫||

Some, however, do not understand Brahman, but having heard (of it) from others, take to worship. They also transcend death by their firm faith to what they have heard. (13.25)

ୟାବତ୍ସଂଜାୟତେ କିଂଚିତ୍ସତ୍ତ୍ୱଂ ସ୍ଥାବରଜଂଗମମ୍ .

କ୍ଷେତ୍ରକ୍ଷେତ୍ରଜ୍ଞସଂୟୋଗାତ୍ତଦ୍ୱିଦ୍ଧି ଭରତର୍ଷଭ .. ୧୩-୨୬..

ହେ ଅର୍ଜୁନ! ଯେତେସବୁ ସ୍ଥାବରଜଙ୍ଗମ ପ୍ରାଣୀ ଉତ୍ପନ୍ନ ହେଉଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ ତୁମେ କ୍ଷେତ୍ର ଓ କ୍ଷେତ୍ରଜ୍ଞର ସଂଯୋଗରୁ ହିଁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଅନ୍ତି ବୋଲି ଜାଣ ||୧୩-୨୬||

Whatever is born, animate or inanimate, know them to be (born) from the union of the field (or Prakriti) and the field knower (or Purusha), O Arjuna. (See also 7.06) (13.26)

ସମଂ ସର୍ବେଷୁ ଭୂତେଷୁ ତିଷ୍ଠଂତଂ ପରମେଶ୍ୱରମ୍ .

ବିନଶ୍ୟତ୍ସ୍ୱବିନଶ୍ୟଂତଂ ୟଃ ପଶ୍ୟତି ସ ପଶ୍ୟତି .. ୧୩-୨୭..

ଯେଉଁ ପୁରୁଷ ବିନଷ୍ଟ ହେଉଥିବା ସକଳ ଚରାଚର ଭୂତମାନଙ୍କ ଠାରେ ପରମେଶ୍ୱରଙ୍କୁ ନାଶରହିତ ଏବଂ ସମଭାବରେ ଅବସ୍ଥିତ ଥିବା ଦେଖନ୍ତି, ସେ ହିଁ ଯଥାର୍ଥ ଦେଖନ୍ତି ||୧୩-୨୭||

The one who sees the imperishable Supreme Lord dwelling equally within all perishable beings truly sees. (13.27)

ସମଂ ପଶ୍ୟନ୍ହି ସର୍ଵତ୍ର ସମବସ୍ଥିତମୀଶ୍ଵରମ୍ .

ନ ହିନସ୍ତ୍ୟାତ୍ମନାତ୍ମାନଂ ତତୋ ଯାତି ପରାଂ ଗତିମ୍ .. ୧୩-୨୮..

କାରଣ, ଯେଉଁ ପୁରୁଷ ସର୍ବତ୍ର ସମଭାବରେ ଅବସ୍ଥିତ ପରମେଶ୍ୱରଙ୍କୁ ସମାନରୂପରେ ଦେଖି ନିଜଦ୍ୱାରା ନିଜକୁ ନଷ୍ଟ କରନ୍ତି ନାହିଁ, ସେ ତାହାର ଫଳସ୍ୱରୂପ ପରମଗତି ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ||୧୩-୨୮||

Seeing the same Lord existing in everybeing, one does not injure the other self and thereupon attains the Supreme goal. (13.28)

ପ୍ରକୃତ୍ୟୈବ ଚ କର୍ମାଣି କ୍ରିୟମାଣାନି ସର୍ଵଶଃ .

ଯଃ ପଶ୍ୟତି ତଥାତ୍ମାନମକର୍ତାରଂ ସ ପଶ୍ୟତି .. ୧୩-୨୯..

ଏବଂ ଯେଉଁ ପୁରୁଷ କର୍ମମାନଙ୍କୁ ସବୁପ୍ରକାରେ ପ୍ରକୃତିଦ୍ୱାରା ହିଁ କରାଯାଉଛି ବୋଲି ଦେଖନ୍ତି ଓ ଆତ୍ମାକୁ ଅକର୍ତ୍ତା ବୋଲି ଦେଖନ୍ତି, ସେ ହିଁ ଯଥାର୍ଥ ଦେଖନ୍ତି ||୧୩-୨୯||

Those who perceive that all works are done by the (Gunas of) Prakriti alone, and thus they are not the doer, they truly understand. (See also 3.27, 5.09, and 14.19) (13.29)

ଯଦା ଭୂତପୃଥଗ୍ଭାବମେକସ୍ଥମନୁପଶ୍ୟତି .

ତତ ଏବ ଚ ବିସ୍ତାରଂ ବ୍ରହ୍ମ ସଂପଦ୍ୟତେ ତଦା .. ୧୩-୩୦..

ଏହି ପୁରୁଷ ଯେଉଁକ୍ଷଣି ଭୂତମାନଙ୍କର ପୃଥକ୍ ପୃଥକ୍ ଭାବକୁ ଏକ ପରମାତ୍ମାଙ୍କ ଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ ଥିବା ଦେଖନ୍ତି ଏବଂ ସେହି ଏକ ପରମାତ୍ମାଙ୍କ ଠାରୁ ହିଁ ସମସ୍ତ ଭୂତଙ୍କର ବିସ୍ତାର ହୋଇଛି ବୋଲି ଦେଖନ୍ତି, ସେ ସେହିକ୍ଷଣି ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଘନ ବ୍ରହ୍ମଙ୍କୁ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଯାଆନ୍ତି ||୧୩-୩୦||

When one perceives diverse variety of beings resting in One and spreading out from That alone, then one attains Brahman. (13.30)

ଅନାଦିତ୍ଵାନ୍ନିର୍ଗୁଣତ୍ଵାତ୍ ପରମାତ୍ମାୟମବ୍ୟୟଃ .

ଶରୀରସ୍ଥୋଽପି କୌଂତେୟ ନ କରୋତି ନ ଲିପ୍ୟତେ .. ୧୩-୩୧..

ହେ ଅର୍ଜୁନ ! ଅନାଦି ହୋଇଥିବାରୁ ଓ ନିର୍ଗୁଣ ହୋଇଥିବାରୁ ଏହି ଅବିନାଶୀ ପରମାତ୍ମା ଶରୀରରେ ରହି ମଧ୍ୟ ବାସ୍ତବରେ କିଛି କରନ୍ତି ନାହିଁ, କି କୌଣସିଥିରେ ଲିପ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ ||୧୩-୩୧||

The imperishable Supreme Self, being beginningless and without Gunas, though dwelling in the body (as Atma) neither does anything nor gets tainted, O Arjuna. (13.31)

ଯଥା ସର୍ଵଗତଂ ସୌକ୍ଷ୍ମ୍ୟାଦାକାଶଂ ନୋପଲିପ୍ୟତେ .

ସର୍ଵତ୍ରାବସ୍ଥିତୋ ଦେହେ ତଥାତ୍ମା ନୋପଲିପ୍ୟତେ .. ୧୩-୩୨..

ଯେପରି ସର୍ବତ୍ର ବ୍ୟାପ୍ତ ଆକାଶ ସୂକ୍ଷ୍ମ ହୋଇଥିବାରୁ ଲିପ୍ତ ହୁଏ ନାହିଁ, ସେହିପରି ଦେହରେ ସର୍ବତ୍ର ଅବସ୍ଥିତ ଆତ୍ମା ନିର୍ଗୁଣ ହୋଇଥିବାରୁ ଦେହର ଗୁଣମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଲିପ୍ତ ହୁଏ ନାହିଁ | ||୧୩-୩୨||

As the all-pervading ether is not tainted because of its subtlety, similarly the Self, seated in everybody, is not tainted. (13.32)

ଯଥା ପ୍ରକାଶୟତ୍ୟେକଃ କୃତ୍ସ୍ନଂ ଲୋକମିମଂ ରବିଃ .

କ୍ଷେତ୍ରଂ କ୍ଷେତ୍ରୀ ତଥା କୃତ୍ସ୍ନଂ ପ୍ରକାଶୟତି ଭାରତ .. ୧୩-୩୩..

ହେ ଅର୍ଜୁନ ! ଯେପରି ଏକହିଁ ସୂର୍ଯ୍ୟ ସମସ୍ତ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡକୁ ଆଲୋକିତ କରିଥାଏ, ସେହିପରି ଏକ ହିଁ ଆତ୍ମା ସମସ୍ତ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ଆଲୋକିତ କରେ ||୧୩-୩୩||

O Arjuna, just as one sun illuminates this entire world, similarly the creator illumines (or gives life to) the entire creation. (13.33)

କ୍ଷେତ୍ରକ୍ଷେତ୍ରଜ୍ଞୟୋରେବମଂତରଂ ଜ୍ଞାନଚକ୍ଷୁଷା .

ଭୂତପ୍ରକୃତିମୋକ୍ଷଂ ଚ ୟେ ବିଦୁର୍ୟାଂତି ତେ ପରମ୍ .. ୧୩-୩୪..

ଯେଉଁ ପୁରୁଷମାନେ ଏପରିଭାବରେ କ୍ଷେତ୍ର ଓ କ୍ଷେତ୍ରଜ୍ଞର ପ୍ରଭେଦକୁ ତଥା କାର୍ଯ୍ୟସମେତ ପ୍ରକୃତିରୁ ମୁକ୍ତ ହେବାକୁ ଜ୍ଞାନନେତ୍ରଦ୍ୱାରା ତତ୍ତ୍ୱତଃ ଜାଣିପାରନ୍ତି, ସେହି ମହାତ୍ମାମାନେ ପରବ୍ରହ୍ମ ପରମାତ୍ମାଙ୍କୁ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ||୧୩-୩୪||

They, who understand the difference between the creation (or the body) and the creator (or the Atma) and know the technique of liberation (of Jeeva) from the trap of Maya with the help of knowledge, attain the Supreme. (13.34)

ଓଁ ତତ୍ସଦିତି ଶ୍ରୀମଦ୍ଭଗବଦ୍ଗୀତାସୂପନିଷତ୍ସୁ

ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟାୟାଂ ୟୋଗଶାସ୍ତ୍ରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣାର୍ଜୁନସଂବାଦେ

କ୍ଷେତ୍ରକ୍ଷେତ୍ରଜ୍ଞବିଭାଗୟୋଗୋ ନାମ ତ୍ରୟୋଦଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ .. ୧୩..

**

The first *shloka* in this chapter has been labeled 13-0 because it is missing in the *Bhagavadgiitaa* version from *Gita Press Gorakhpur* and from Ramanand Prasad's English translation as well. This *shloka* is present in the ISKCON version too.

PREPARED BY www.odia.org using the "DHWANI-UNICODE" software.
The shlokas are based on itrans text and the english meanings are quoted from "The Bhagavad-Geeta by Ramanand Prasad" (file "bgita_meaning.txt") at www.sanskritdocuments.org .

The odia meaning is quoted from shrimadbhagabatgiitaa (Gita Press Gorakhpur #1100, ISBN 81-293-0066-4) in odia with tiikka by Jayadayaal Goyandaka.
FOR CORRECTIONS: MAIL TO   odiaorg@gmail.com